

Participació

2

4

“Enemic de la desigualtat social, no em vaig limitar a lamentar-la en els seus efectes, sinó que vaig voler combatre-la en les seves causes.”

6

Francesc Ferrer i Guàrdia

8

10 Com defensava i exemplificava el propi Francesc Ferrer i Guàrdia, la transformació social i la millora de les condicions de vida requereixen de la implicació personal en els afers col·lectius. Per tant, podem dir que l'element bàsic de transformació, legitimació i consolidació de qualsevol societat democràtica és la participació ciutadana.

14

16 Si bé la participació electoral és el requisit indispensable pel manteniment de les democràcies representatives, no és un element suficient per la consecució d'una societat plenament democràtica. Especialment quan l'increment de la burocratització dificulta les formes d'interlocució entre la ciutadania i el poder polític i fa més complexa la gestió política, es fa més necessària que mai l'existència de societats civils fortes i organitzades i independents del poder.

22

24 La vertebració de la participació de la societat civil és imprescindible per a l'exercici de diverses funcions vitals per la qualitat de la democràcia com ara la de controlar els excessos autoritaris de les institucions, equilibrar les posicions dels grups de poder que sorgeixen de la pluralitat d'interessos intrínsecs a qualsevol sistema democràtic, i com a mecanisme de desenvolupament de l'ésser humà a partir de l'exercici del seu rol com a ciutadà.

28

30 Tradicionalment els mitjans de comunicació han jugat un paper important en el control dels abusos del poder, tanmateix, la política de concentració dels mitjans i la seva vinculació als interessos econòmics té com a conseqüència que aquest paper s'hagi diluït i sigui imprescindible el paper actiu de la ciutadania. *“Sense la participació dels ciutadans, les democràcies es converteixen progressivament en estructures institucionalitzades, que, si bé sobre el paper garanteixen mecanismes d'intervenció formalment democràtics, molt sovint, en la pràctica, esdevenen estructures rígides als servei d'uns pocs grups: les elits que tenen el poder, tant si són sustentades per poders econòmics o mediàtics com per grups altament polititzats.”*¹.

40

42 Aquest fet implica alhora que els ciutadans assumeixin el seu deure d'implicar-se en els afers que afecten la col·lectivitat i exercir els deures i responsabilitats que implica la ciutadania. Per fer-ho, és necessari que els poders públics garanteixin els mitjans i mecanismes de participació i que cedeixin quotes de poder per tal que els esforços de la ciutadania siguin vinculants. S'acostuma a parlar de democràcia participativa quan aquestes condicions són respectades i desenvolupades; tanmateix, la participació ciutadana hauria de ser una condició *sine qua non* de qualsevol sistema que es vulgui definir com a

46

---

¹ Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia, “Joves i participació a Catalunya”, Secretaria General de Joventut, Departament de Cultura, Col·lecció Estudis núm. 2, Barcelona, 1999 p.15

48 democràtic, de manera que ens atrevim a afirmar que sense participació
ciutadana no hi ha democràcia, sent innecessàries per tant, les adjectivacions.

50

La dictadura feixista que ha regit durant prop de 40 anys el nostre país, així
52 com les formes d'interlocució entre la ciutadania i les institucions erigides a
partir del procés de transició, han donat com a resultat una certa cultura política
54 en la qual Espanya i Catalunya s'erigeixen com uns dels territoris amb una
participació ciutadana més baixa tant electoral com associativa en comparació
56 amb altres països europeus². La manca de confiança de la ciutadania en les
institucions polítiques, l'escassetat de canals de participació i la desconfiança
58 de les pròpies institucions vers la societat civil són alguns dels mals dels quals
pateix el nostre sistema democràtic. Aquest context és propici al creixement
60 d'opcions autoritàries i populistes; en aquest marc, la defensa dels valors
democràtics són una responsabilitat ineludible.

62

És per aquest motiu que la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia ha fet de
64 l'ampliació i millora de la qualitat de la participació i consegüentment de la
qualitat de la democràcia un dels seus principals objectes de treball.

66

Pel que fa als àmbits de participació podem diferenciar la participació política
68 convencional d'altres tipus de participació ciutadana; per participació política
convencional entenem aquella vinculada als processos electorals; la seva
70 importància rau en què com dèiem és el mecanisme bàsic de definició de les
institucions de govern de la nostra societat la qual cosa justifica per ella
72 mateixa la seva centralitat com a objecte de treball de la Fundació en tant que
anàlisi dels processos que l'envolten.

74

Fora de la participació política convencional, en relació a la definició de
76 participació hi ha nombroses orientacions; tantes com maneres de "participar",
especialment quan la participació és un concepte que s'ha posat de "moda".
78 Tot i això, no totes les formes de participació tenen el mateix valor, ni les
mateixes implicacions. L'accepció més lleu de la participació implicaria el fet de
80 "tenir, prendre, part en alguna cosa"³ fer part d'alguna cosa. Segons l'adaptació
de l'escala de participació de Sherry Amstein realitzada per la pròpia Fundació
82 per a la publicació "Joves i participació a Catalunya" en la qual s'exploren les
formes de participació dels joves al nostre país, es diferencien diversos nivells
84 de participació en els quals la manipulació (que s'exemplifica per la mera
assistència a actes institucionals) seria el nivell més baix de participació, i en la
86 qual la participació "iniciada i dirigida - en aquest cas - pels joves" implicaria el
nivell més elevat de participació. Si bé aquestes dues característiques
88 (iniciativa i direcció) no exhaurixen la nostra manera d'entendre la participació,
la voluntat de l'individu de generar un projecte col·lectiu i la seva agència sobre
90 el mateix són dues condicions centrals del nostre posicionament.

---

² Segons les dades de l'Eurobarometre 55.1 "Les jeunes europeens en 2001", l'Estat espanyol presenta el percentatge més elevat (després de Portugal) de joves no vinculats a cap tipus d'entitat entre els 15 països de la UE15. EUROSTAT, Eurobarometre 55.1, *Les jeunes européens en 2001*. Comissió Europea p.91

³ Diccionari de la llengua catalana. Segona edició. Institut d'Estudis Catalans.

92 El model de participació que considerem òptim és aquell que és fruit de la
94 voluntat de les persones de generar un projecte col·lectiu, voluntari,
96 autoorganitzat i autodirigit, estructurat democràticament, amb continuïtat en el
98 temps, que s'implica en els afers públics i que treballa per a la transformació
social vers la millora de les condicions de vida de la ciutadania, des de la
defensa dels principis de la laïcitat i el progrés social.

100 Amb tot, les formes de participació no s'exhaureixen aquí, sinó que
102 mecanismes com referèndums, consultes ciutadanes o formes de promoure
104 directament la participació de la ciutadania en la tasca legislativa (per exemple
106 Iniciatives legislatives populars) poden i han de suposar una oportunitat per a la
108 millora de la qualitat democràtica. Tot i que aquestes formes de participació
110 també hauran de reunir unes condicions mínimes de qualitat, en termes
112 d'agència per part de la ciutadania.

114 Així, donant per descomptada la importància de la participació política
116 convencional i entenent que gran part de les entitats i organitzacions del nostre
118 país aglutinen les característiques abans esmentades, establim que són
120 aquestes organitzacions (les que assumeixen aquests criteris en coherència
122 amb les característiques del paràgraf anterior), les que millor s'adiuen a la
124 nostra manera d'entendre la participació ciutadana.

126 Des de la teoria sociològica s'explora la definició de noves formes de
128 participació vinculades als nous relats sobre la realitat, centrats en valors
130 postmaterialistes i postmoderns. Des d'aquests, les fórmules de participació
132 individual estarien aconseguint cada cop un major terreny com a conseqüència
134 parcialment de la vinculació d'aquestes amb les noves tecnologies. Tanmateix,
considerem que aquestes fórmules de participació individuals habitualment no
donen resposta a alguns dels objectius que considerem claus en tot procés
participatiu (simplificant molt el fenomen podem dir que: acostumen a ser
processos en els quals la majoria dels individus que participen tenen escasses
quotes de decisió, no acostumen a tenir durada a mig o llarg termini sinó que
es tracta de fets puntuals que tenen un lleu impacte en el desenvolupament
d'habilitats, etc.).

136 Tot i la popularització del concepte de participació i la seva assumpció per part
138 de les institucions, a la pràctica observem que la cessió de quotes de poder és
escassa i *“Hem vist a bastament com el poder, tots els poders, agafen
ràpidament aquestes idees pseudoradicals per incorporar-les al seu discurs,
justament per rebutjar la participació popular, organitzada i conscient”*⁴. En
molts dels processos de “participació” institucional no es donen algunes de les
condicions bàsiques per a què la participació sigui efectiva, que al nostre
entendre són estar informat, poder opinar, poder decidir i poder valorar.

136 Tot i la valoració ideològica que la Fundació és capaç de realitzar sobre les
138 diferents formes de participació, el nostre objecte de treball són totes les
organitzacions, tots els òrgans i tots els processos i mecanismes de
participació. De la mateixa manera, són objecte d'estudi i reflexió tots aquells

---

⁴ Serrano, J. “Democràcia burgesa, popular, participativa o...” Espai de Llibertat núm. 31. Tercer trimestre 2003.

140 processos i totes les fases vinculades a l'acció de govern, i que per tant són
142 susceptibles de ser participades per la societat civil. Així, la Fundació Francesc

- 142 Ferrer i Guàrdia fixarà la seva atenció en les formes de participació en :
- 144 – la detecció de necessitats,
  - 144 – en la formulació de polítiques públiques que han d'abordar aquestes necessitats des d'una visió estratègica,
  - 146 – en la gestió dels serveis i recursos públics que modificaran la realitat de les necessitats detectades,
  - 148 – l'avaluació de les mesures adoptades en relació al seu impacte sobre les condicions socials que es pretenien modificar.

150 És així com la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia es proposa com un dels
152 seus objectius centrals, l'elaboració de propostes de millora de la democràcia
154 institucional.

154 Sabem que per tal que els ciutadans/es participin en l'espai públic calen com a
156 mínim, tres condicions: que vulguin, que sàpiguen i que puguin. El primer dels
158 elements implica que els ciutadans estiguin motivats per participar, aquest fet
160 es relaciona per una banda amb la capacitat d'agència, és a dir que la
162 participació sigui vinculant i de l'altra, que hi hagi hagut un aprenentatge del
164 valor mateix de la participació i de la importància d'assumir els deures que
166 implica la ciutadania. Pel que fa al segon dels elements, considerem que per a
168 participar cal el desplegament de tota una sèrie d'habilitats que han de ser
170 cultivades justament mitjançant la participació. Des del nostre punt de vista, a
172 participar s'aprèn participant, sent les entitats ciutadanes, especialment les
174 associacions, les millors escoles de participació, doncs és l'entorn, el de les
176 associacions amb estructures democràtiques i que es troben en coherència
amb els principis anteriorment esmentats, on es donen les condicions per a què
s'assumeixin responsabilitats de forma gradual amb el consegüent desenvolupant d'habilitats. El tercer dels factors claus per garantir la participació és que es pugui, és a dir, que existeixin els canals suficients de participació i que els ciutadans/es disposin dels recursos i condicions necessàries per a participar. La Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia en assumir la millora de les formes de participació com una de les seves línies de treball porta a terme diferents accions amb l'ànim de garantir el desenvolupament de cadascun d'aquests aspectes.

176 Per una banda, la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia pretén oferir punts de
178 referència ideològica.

- 180 - **El primer dels objectius de la fundació és generar debat públic sobre els valors associats a les diferents formes de participació**
- 182 - **Promoure públicament la participació ciutadana com a garantia democràtica**
- 184 - **Mantenir un diàleg amb els poders públics per tal que assumeixin la democratització de les seves estructures de presa de decisions i que incorporin la participació ciutadana**

186 De la mateixa manera, el coneixement generat i acumulat per la Fundació
188 Francesc Ferrer i Guàrdia ha de **posar-se a l'abast d'aquells organismes i**

190 **institucions que vulguin aprofundir en la democratització de les seves**
191 **estructures de participació**

- 192 - **Realitzar anàlisis de les organitzacions, institucions i entitats que**
193 **vulguin avançar en la seva democràcia interna i realitzar**
194 **assessoraments**

196 **Donar suport per a la millora de les formes de participació a les entitats i**
197 **organitzacions que incorporen els valors de la laïcitat i el progrés en tant**
198 **que espais privilegiats des dels quals treballar la participació.** La Fundació

199 Ferrer i Guàrdia pretén dotar aquesta línia de treball d'una sèrie de recursos de
200 diferent naturalesa:

- 201 - Econòmics: a partir de la capacitat de la Fundació Ferrer i Guàrdia de
202 captar finançament públic i privat (Fundacions, empreses públiques i
203 privades) per a aquesta finalitat,
- 204 - De coneixement: a partir de la capacitat de la Fundació Ferrer i Guàrdia
205 de vincular-hi persones amb coneixements, posicionaments polítics i
206 expertesa clara amb les àrees que puguin abordar les propostes de les
207 entitats,
- 208 - De comunicació: per donar a conèixer els valors que aporten a la qualitat
209 democràtica del nostre país les accions suportades i les entitats
210 implicades i per facilitar l'ampliació dels suports públics i privats a les
211 accions derivades de la política de suport a les iniciatives i entitats que
212 assumeixen els valors de la laïcitat i el progrés.
- 213 - D'anàlisi social: a partir de la capacitat de la Fundació Ferrer i Guàrdia
214 de generar models d'anàlisi i avaluació de l'impacte de les iniciatives i
215 accions suportades, com a forma de suport a la planificació i
216 autoavaluació de les entitats.
- 217 - De sistematització: a partir de la capacitat de la Fundació Ferrer i
218 Guàrdia de facilitar a les entitats la sistematització de les seves
219 experiències i coneixements, per a institucionalitzar-los i evitar-ne que
220 romanguin només en la memòria individual de les persones que les han
221 protagonitzat i serveixin per a l'enfortiment de les entitats.

224